

**بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی آنان
(مورد مطالعه: همسران گروه سنی ۲۵-۴۰ سال ساکن شهر تهران)**

یاسمن فرشادفر^۱

علی باصری^۲

نوروز هاشم زهی^۳

تاریخ وصول: ۱۳۹۹/۰۶/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۷

چکیده

شبکه‌های اجتماعی، نقش پررنگی در دنیای امروز دارند که نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت. این شبکه‌ها ابعاد مختلف زندگی افراد را تحت تأثیر قرار داده و حتی کانون خانواده را مورد هدف قرار می‌دهند؛ بدین روی هدف پژوهش حاضر بررسی جامعه‌شناختی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران شهر تهران می‌باشد، این پژوهش از نظر نوع هدف یک بررسی کاربردی، از نظر وسعت پهنانگر، از نظر دامنه خرد و از نظر زمانی یک بررسی مقطعی می‌باشد. روش تحقیق در این پژوهش روش میدانی با استفاده از تکنیک پیمایش، و ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه همسران گروه سنی ۲۵-۴۰ سال ساکن شهر تهران می‌باشد؛ که براساس اطلاعات مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ برابر با ۲,۶۸۸,۹۷۲ نفر می‌باشند و از این تعداد ۱,۳۷۶,۳۳۸ نفر زن و ۱,۳۱۲,۶۳۴ نفر مرد هستند. حجم نمونه در این تحقیق با استفاده از فرمول کوکران و همچنین بر اساس جدول مورگان تعداد ۳۸۴ نفر است. نتایج تحقیق نشان داد که در سطح معناداری ۹۵ درصد رابطه معکوس و معنی‌داری بین مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی، تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی با میزان تعاملات اجتماعی همسران وجود دارد؛ در نتیجه می‌توان بیان نمود که با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی، مطلوبیت میزان تعاملات اجتماعی همسران کاهش می‌یابد.

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، مشارکت و فعال بودن، اعتماد، انسجام و تعاملات اجتماعی همسران.

۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

Baseridon@yahoo.com

۳- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

شبکه‌های اجتماعی، نقش پررنگی در دنیای امروز دارند که نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت. این سایت‌ها بر ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی افراد و در سطح کشورها و حتی بین‌الملل تأثیرگذارند و به همین دلیل، در حال گسترش هستند و در آینده، به مراتب نقش بیشتر و مهم‌تری را در زندگی بازی خواهند کرد. شبکه‌های اجتماعی از سویی به‌عنوان یکی از گونه‌های رسانه‌های اجتماعی امکانات تعاملی قابل توجهی برای کاربران اینترنتی فراهم کرده و در افزایش مشارکت شهروندان در برخی فرآیندها مؤثر بوده‌اند، از سوی دیگر این شبکه‌ها با آسیب‌های گسترده‌ای در حوزه‌هایی همچون حریم خصوصی، کپی‌رایت، اعتیاد مجازی، سوءاستفاده از کودکان، دزدی اطلاعات و هویت و مواردی این چنینی مواجه بوده‌اند (چیت‌ساز و سالک، ۱۳۹۵: ۲).

امروزه روش‌های ارتباطی با دیگران از طریق اینترنت افزایش یافته است و خانواده ایرانی در سبب فرهنگی خود با شبکه‌های ماهواره‌ای، فضای مجازی، رسانه‌های مدرن و... مواجه است که هر کدام به نوبه خود بخشی از فرآیند تأثیرگذاری در خانواده و کنش‌های اجتماعی و فرهنگی بین اعضای خانواده را هدف گرفته‌اند. بعضی از شبکه‌های ماهواره‌ای به‌طور تخصصی تمام تمرکز خود را بر مقوله خانواده نهاده است و پیام مشترک برنامه‌های این شبکه‌ها عبارت‌اند از: «ترویج خانواده‌های بی‌سامان و لجام‌گسیخته در مقابل ساختار خانواده، عادی‌سازی خیانت همسران به یکدیگر، عادی جلوه دادن روابط جنسی دختر و پسر پیش از ازدواج، ترویج فرهنگ هم‌باشی به‌جای ازدواج و عادی جلوه دادن سقط‌جنین برای دختران» (شکرپیگی، ۱۳۹۱: ۳۲).

گسترش فضای مجازی در حوزه رابطه همسران نیز تغییراتی به وجود آورده است که از جمله آن به کاهش نقش همسر به‌عنوان مرجع، از بین رفتن حریم بین زوجین و ایستادن در برابر یکدیگر را می‌توان نام برد (ایرانیان: ۲۰۱۴). در بحث ازدواج‌ها نیز به مسائلی چون ناپایداری ازدواج‌ها، تغییر الگوی همسرگزینی، نداشتن مهارت‌هایی برای ازدواج و ناتوانی والدین برای آموزش آن به فرزندان، افزایش روابط دختر و پسر در زمان نامزدی بدون عقد، تمایل به دریافت مهریه‌های سنگین، بالا رفتن سن ازدواج و افزایش تنوع‌طلبی جنسی مردان و... می‌توان اشاره کرد. تغییراتی که در حوزه دینی در جامعه رخ داده، کاهش آموزه‌های دینی در خانواده، دوری خانواده از شریعت و کم‌رنگ شدن حریم‌های دینی در روابط خانوادگی است.

کم‌شدن ارتباط بین ساکنان محیط‌های شهری و به‌خصوص کلان‌شهری تنها در بیرون از خانواده‌ها مشاهده نمی‌شود و حتی خانواده‌های شهری نیز از آسیب‌های ناشی از فضای مجازی مبری نیستند و

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

می‌توان شاهد کم شدن تعامل بین همسران در خانواده‌ها بود. امروزه در شهرها بسیاری از فعالیت‌های فردی و اجتماعی از جمله کار، سرگرمی، تولید، توزیع، خرید، فروش، یادگیری، پژوهش و خود زندگی در حال انتقال به فضاهای مجازی است. برای حضور و فعالیت در فضای مجازی، مکان دیگر محدودیت به شمار نمی‌رود و در هر جا و در هر زمان این حضور میسر است و حتی بر نحوه گذراندن اوقات فراغت در فضاهای شهری تأثیرگذار است (ذکایی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۵-۲۳).

اما آنچه که توجه به آن مسأله‌ای اساسی است نحوه تعامل خانواده‌ها در فضاهای کلان‌شهری به‌عنوان یکی از محیط‌های اصلی در معرض شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشد. خانواده پایه‌گذار بخش مهمی از سرنوشت انسان است و در تعیین سبک و خط‌مشی زندگی آینده، اخلاق، سلامت و عملکرد فرد در آینده نقش بزرگی بر عهده دارد. عواملی چون شخصیت والدین، سلامت روانی و جسمانی آن‌ها، شیوه‌های تربیتی خانواده، شغل و تحصیلات والدین، وضعیت اقتصادی و فرهنگی، محل سکونت، حجم و جمعیت، روابط اجتماعی و بسیاری متغیرهای دیگر در خانواده وجود دارد که شخصیت فرزند، سلامت روانی و جسمانی او، آینده شغلی، تحصیلی، اقتصادی، سازگاری اجتماعی و فرهنگی، تشکیل خانواده او و غیره را تحت تأثیر قرار می‌دهد (مسعودی اصل و راد، ۱۳۹۵: ۴۹).

خانواده با وجود اینکه اولین واحد اجتماعی شناخته می‌شود، دارای پیچیدگی‌های فراوانی است؛ به‌طوری که شناخت آن و تأثیرات و کارکردهای آن بسیار مورد توجه صاحب‌نظران مختلف بوده است و بر این اساس کارکردهای متفاوتی نیز برای آن ارائه شده است. این کارکردها، گستره وسیعی دارد و شامل عرصه‌هایی چون بهداشت روانی، جامعه‌پذیری، کارکرد اقتصادی و جنسیتی می‌شود (بستان، ۱۳۸۹: ۲۴-۲۵).

یکی از مهم‌ترین عواملی که بر بقاء، دوام و رشد خانواده اثر می‌گذارد، روابط سالم و مبتنی بر سازگاری و تفاهم بین اعضاء، به‌خصوص زن و شوهر است. تعامل اجتماعی بین همسران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر عملکرد خانواده است (سینها و مکرچی، ۱۹۹۹: ۶۳۴). نبود تعامل و سازگاری مناسب بین همسران بر کیفیت عملکرد والدینی، طول عمر، میزان سلامت، رضایت از زندگی، میزان احساس تنهایی، رشد و تربیت فرزندان، روابط اجتماعی و گرایش به انحرافات اجتماعی تأثیر دارد (مهرابی‌زاده هنرمند، ۱۳۸۹: ۱۲۶).

شبکه‌های اجتماعی آسیب‌هایی را نیز در خانواده‌ها به‌وجود آورده که در کنار سایر عوامل مخرب در روابط خانوادگی، موجبات سست شدن بنیاد خانواده‌ها و طلاق عاطفی زوجین و کمرنگ شدن صمیمیت میان اعضای خانواده و همچنین گسترش شکاف نسلی را فراهم کرده‌است. وسایل ارتباط جمعی فواصل را ناپدید می‌سازند، همچنان که جدار بین انسان‌ها را نیز تا حدود زیادی شفاف‌تر می‌سازند. بنابراین

چگونه می‌توان تصور کرد که این وسایل بر گروه‌های اجتماعی، از جمله گروهی به تمام معنی، یعنی خانواده اثر نگذارند.

شواهد پژوهشی قبل و پیشینه‌های مرتبط با این جستار و نظرات کارشناسان حاکی از آن است شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران به‌ویژه سلامت و بقای خانواده‌ها را در ابعاد مختلف تأثیر گذاشته است. امروزه در بسیاری از طلاق‌ها و نابسامانی‌ها و خیانت‌ها در روابط زوجین شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل نقش‌آفرینی می‌کند. این نوشتار به بررسی میدانی و پیمایشی این موضوع و ارزیابی نظرات پاسخگویان به‌عنوان جامعه هدف همین شبکه روابط و شواهد داخلی و خارجی در این زمینه می‌پردازد.

در نمونه‌های موردی میدانی می‌توان به برنامه‌های چهارشنبه‌های سفید^۱ اشاره نمود که می‌توان از تبعات واپس ماندگی فرهنگی این مقوله و جنبش‌های زنان ایران و دختران خیابان انقلاب و... اشاره نمود که در تعارض با فرهنگ اسلامی قرار گرفته‌اند. در این مقوله به بررسی و ارزیابی این تأثیرات بر روابط همسران و تأثیرپذیری نگرش همسران در این مقوله پرداخته‌ایم.

بنابراین با توجه به توضیحات ارائه شده بررسی جامعه‌شناختی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر تعاملات همسران مسأله‌ای مهم است و مقاله حاضر به‌دنبال پاسخ به این سؤال اصلی می‌باشد آیا استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران شهر تهران تأثیرگذار است؟ یاراحمدی و همکاران (۱۳۹۸)، در تحقیقی با عنوان «پیامدهای حضور در شبکه‌های اجتماعی آنلاین بر زندگی زوجین» نتیجه می‌گیرد گسترش شبکه‌های اجتماعی آنلاین، درک پیامدهای دوسویه بر زندگی زوجی را همانند سایر بسترهای تعاملاتی دور از ذهن نمی‌سازد. از این رو، مدیریت پیامدهای منفی حضور در شبکه‌های اجتماعی و تقویت سویه مثبت آن ضرورت آموزش را تأکید می‌کند.

بهرامی (۱۳۹۸)، در تحقیقی با عنوان «پیش‌بینی میزان روابط فرازناشویی و سلامت روان زوجین بر اساس وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی»، نتیجه می‌گیرد بین رضایت زناشویی و سلامت روان زوجین با وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی، رابطه وجود دارد. وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی، می‌تواند، میزان روابط فرازناشویی را پیش‌بینی کند. همچنین وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی، می‌تواند، میزان سلامت روان را پیش‌بینی نماید.

پاک خصال و همکاران (۱۳۹۸)، در تحقیقی با عنوان «مطالعه کیفی روابط همسران و پیامدهای منفی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی» نتیجه می‌گیرند که بروز پیامدهای استفاده غیراصولی و

۱- چهارشنبه‌های سفید کارزاری اجتماعی با هدف مبارزه با حجاب اجباری در جمهوری اسلامی است که در سال ۱۳۹۶ هجری شمسی توسط مسیح علی‌نژاد، بنیانگذار پویش آزادی‌های یواشکی، که آن هم جنبشی آنلاین با هدفی مشابه بود، با هدف آوردن اعتراضات به متن جامعه و خیابان پایه‌گذاری شد.

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

نادرست از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین زوجین می‌تواند زمینه ساز نوع جدیدی از آسیب‌های اجتماعی در سطح جامعه باشد. آموزش استفاده درست از شبکه‌های اجتماعی از طریق آموزش و فرهنگ سازی به‌عنوان بخشی از مهارت‌های زندگی در شرایط کنونی اجتناب‌ناپذیر است.

ولی‌زاده و اسکندری (۱۳۹۷)، در تحقیقی با عنوان «پیش‌بینی رضایت زناشویی و کیفیت زندگی بر اساس میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی»، نتیجه پژوهش از این باور حمایت می‌کند که میزان استفاده بجا از شبکه‌های مجازی در محیط خانواده باعث شکل‌گیری رضایت زناشویی و افزایش کیفیت زندگی می‌گردد و این تجارب اولیه بر روابط بین فردی زوجین تأثیر مستقیم دارد.

آهنگران و آهنگران (۱۳۹۷) پیش‌بینی اثرات شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعارضات زناشویی در دانشجویان متأهل نتایج نشان داد که بین اثرات استفاده از شبکه‌های اجتماعی با تعارضات زناشویی رابطه وجود دارد. پیش‌بینی رگرسیون چندگانه نشان داد که تعارضات زناشویی رابطه‌ی قوی با متغیر ملاک میزان اثرات استفاده از شبکه‌های اجتماعی دارد.

حیات^۱ و همکارانش (۲۰۱۷)، در تحقیقی با عنوان «الگوهای گفتمان جنسیتی در شبکه‌های اجتماعی آنلاین: دیدگاه تجزیه و تحلیل شبکه‌های اجتماعی» که یافته‌ها، شواهدی از سبک گفتمان معتدل و غالب مذکر و نقش اجتماعی در مقابل سبک گفتمان همکاری و حمایت بیشتر زنان را گزارش می‌کند. مردان پست‌های بیشتری را نوشتند، در حالی که زنان در پست‌های افراد دیگر بیشتر نظر دادند. پست‌های زنان رتبه‌های بالاتر از پست‌های مردان را به‌دست آوردند، تقویت مفهوم که زنان در شبکه‌های اجتماعی آنلاین تأیید بیشتری می‌کنند. یافته‌های تحقیق نیز ارتباط بین ساختار شبکه فعالیت و محبوبیت زنان را تأیید کرد.

آن^۲ و همکاران (۲۰۱۷)، در تحقیقی با عنوان «مشارکت اجتماعی در ارتقای سالم غذا و شیوه زندگی: تجزیه و تحلیل شبکه»، ترویج تغذیه سالم و شیوه زندگی در میان جمعیت با منابع محدود مشارکت قوی بین آژانس‌ها در جوامع خواهد بود و تحلیل شبکه به‌عنوان ابزاری مفید برای ارزیابی مشارکت‌های اجتماعی و تسهیل ساختن ساختمان ائتلافی عمل می‌کند.

ریانه فاروگیا (۲۰۱۳)، در تحقیقی با عنوان «فیس بوک و روابط: بررسی چگونه استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر روابط بلندمدت» به این نتیجه دست یافتند که بین استفاده از فیس‌بوک و رضایت در زندگی زناشویی رابطه وجود دارد. استفاده بلندمدت از فیس‌بوک رابطه‌ای مثبت با حسادت و کاهش روابط دارد.

بالو (۲۰۱۱)، در تحقیقی با عنوان «ارتباطات خانوادگی و اینترنت»، یافته‌ها حاکی از آن است که بین نوع استفاده از اینترنت و ارتباطات خانوادگی رابطه وجود دارد. بین استفاده بزرگسالان از اینترنت برای

1- Hayat

2- An Et Al

اهداف اجتماعی (بازی‌های آنلاین، ارتباط با دوستان، مشارکت در بحث‌های گروهی) با تعارضات و کشمکش‌های خانوادگی همبستگی مستقیمی دارد. اما بین استفاده از اینترنت برای یادگیری اهداف آموزشی همچون دانلود نرم‌افزار با جستجوی اطلاعات با تعارضات و انسجام خانوادگی رابطه وجود ندارد. بر مبنای رویکرد این پژوهش از طریق استدلال‌های منطقی در باب تئوری‌های موجود یک دستگاه معرفتی تلفیقی ساخته شده است. چارچوب نظری انتخاب شده، بنیان نظری تحقیق است که راه‌حل تئوریک مسأله از آن بیرون می‌آیند. نظریه‌های جامعه‌شناسی، به‌عنوان نظریه‌های هنجاری، در تحلیل روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی، به تبیین تغییرات حاصله در ارزش‌ها و رفتار زوجین می‌پردازند. در این پژوهش، چارچوب نظری تلفیقی از نظریه‌های کاستلز، گرینر، گیدنز، ولمن و هیرشی برای هدایت این پژوهش انتخاب و سایر مراحل پژوهش بر اساس این رویکردها پی گرفته شد.

به اعتقاد مانوئل کاستلز^۱ شبکه اینترنت ستون فقرات ارتباطات جهانی از دهه ۱۹۹۰ به بعد است، چرا که به تدریج بیشتر شبکه‌های اجتماعی را به یکدیگر پیوند خواهد داد. مسأله بدین جا ختم نشده بلکه انتشار اینترنت و شبکه‌های ارتباطی کامپیوتری به تدریج فرهنگ کاربران شبکه و حتی الگوهای ارتباطی آینده را نیز شکل می‌دهد. از نظر کاستلز جامعه شبکه‌ای - که محصول اصلی اینترنت است - بر ساخته شدن هویت افراد مؤثر خواهد افتاد (کاستلز، ۱۳۸۵). بدین ترتیب کاستلز بر این باور است که فناوری‌های نوین با تضعیف پدیده دولت - ملت و ایجاد شکاف در هویت ملی باعث تقویت هویت‌های فروملی (هویت مقاومت) می‌شود و از آنجایی که تحقیق در پی بررسی رابطه اینترنت و هویت ملی است و به نظر کاستلز «اینترنت می‌تواند زمینه تضعیف هویت‌های ملی را فراهم کند»، بنابراین نظریه او می‌تواند به‌عنوان چارچوب نظری تحقیق مورد استفاده و در جامعه خودی مورد آزمایش و سنجش قرار گیرد (کاستلز: ۲۰۱۱).

باری ولمن^۲، در یک گونه‌شناسی از اجتماعات انسانی از سه نوع اجتماع صحبت می‌کند: الف) اجتماع از دست رفته ب) اجتماع حفظ شده ج) اجتماع آزاد شده و گونه سوم به موضوع این تحقیق مرتبط است. «اجتماع آزاد شده» ولمن به معنای آن است که ظهور وسایل حمل و نقل سریع، و تکنولوژی نوین مثل تلفن همراه و اینترنت، تعلق و وابستگی فرد را به جغرافیا و محل کمتر ساخته و به تعبیری، نقش زمان و مکان در ارتباطات انسانی کمتر شده است (محسنی، دوران، سهرابی، ۱۳۸۵: ۸۴).

زمانی که اینترنت مردم را با فعالیت‌های غیراجتماعی درگیر می‌کند، حتی بیش از تلویزیون می‌تواند آنان را از اجتماع، سازمان‌ها، مشارکت سیاسی و زندگی خانوادگی دور کند. در مقابل زمانی که مردم از

1- Manuel Castells
2- Wellman

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

اینترنت برای ارتباط با دوستان، خویشان و سازمان‌ها (دور یا نزدیک) استفاده می‌کنند، آنگاه اینترنت همچون ابزاری برای ساختن و حفظ سرمایه اجتماعی خواهد بود (ولمن، ۲۰۰۱: ۳۰).

در واقع، ولمن اثرات اینترنت را کاملاً در جهت افزایش ارتباطات اجتماعی ارزیابی نمی‌کند، بلکه آن را تابع نوع استفاده‌ای که از آن می‌شود می‌داند. بدین ترتیب، نظریه ولمن نیز در تبیین برخی ابعاد موضوع تحقیق می‌تواند کمک نماید.

نظریه جورج گرینر^۱، نظریه کاشت یا پرورش گرینر، بر کنش متقابل میان رسانه و مخاطبانی که از آن رسانه استفاده می‌کنند و نیز بر چگونگی تأثیرگذاری رسانه‌ها بر مخاطبان تأکید دارد. فرض اساسی این نظریه این است که بین میزان مواجهه و استفاده از رسانه و واقعیت‌پنداری در محتوا و برنامه‌های آن رسانه ارتباط مستقیم وجود دارد. به این صورت که ساعت‌های متمادی مواجهه با رسانه‌ای خاص باعث ایجاد تغییر نگرش و دیدگاه‌های موافق با محتوای رسانه می‌شود. در واقع نظریه پرورش با تعیین میزان و نوع برنامه‌های مورد استفاده از رسانه‌ها، میزان تأثیر را مطالعه می‌کند تا به سازوکار و نحوه تأثیر دست پیدا کند (عباسی قادی و خلیلی کاشانی، ۱۳۹۰: ۸۱).

نظریه کاشت یکی از اشکال اثر رسانه‌ها در سطح شناختی بوده و مربوط به این موضوع است که قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها، تا چه حد می‌تواند به باورها و تلقی عموم از واقعیت خارجی، شکل دهد؟ نظریه کاشت با اشاعه برای ارائه الگویی از تحلیل، تبیین شده است، تا نشان‌دهنده تأثیر بلندمدت رسانه‌هایی باشد، که اساساً در سطح برداشت اجتماعی، عمل می‌کنند (احمدزاده کرمانی، ۱۳۹۰: ۳۳۶). گرینر می‌گوید، رسانه‌ها به دلیل نظم و هماهنگی که در ارائه پیام در طول زمان دارند قدرت تأثیرگذاری فراوانی دارند؛ به طوری که باید آن‌ها را شکل‌دهنده جامعه دانست. گرینر بعدها در پاسخ به انتقادات وارده بر نظریه کاشت مبنی بر لحاظ نکردن سایر متغیرهای متداخل بر کاربران، این نظریه را مورد تجدید قرار داد. وی دو مفهوم «جریان اصلی» و «تشدید» را به این نظریه اضافه کرد. با این مفاهیم این واقعیت‌ها در نظر گرفته می‌شود که میزان مواجهه با رسانه‌ای خاص، نتایج متفاوتی را برای گروه‌های اجتماعی مختلف در بردارد (سورین و تانکار، ۱۳۸۶: ۳۹۲).

اکنون داعیه این نظریه این است که استفاده از رسانه با متغیرهای دیگر در تعامل قرار می‌گیرد؛ به شیوه‌ای که مواجهه با رسانه‌ای خاص، بر برخی از افراد و گروه‌ها اثر قوی خواهد داشت و بر برخی از گروه‌ها تأثیری نخواهد گذاشت. گرینر معتقد است زمانی که شخص متغیرهای دیگر (میزان نوع، مدت و ویژگی‌های فردی و اجتماعی) را همزمان کنترل کند، اثر باقی مانده که قابل انتساب به رسانه‌ای خاص باشد، نسبتاً کم است.

1- George Garbner

بر اساس نظریه کنترل اجتماعی هیرشی^۱، عاملی که باعث جلوگیری از رفتارهای انحرافی نوجوانان و جوانان می‌شود، «پیوند اجتماعی» است. به اعتقاد هیرشی، پیوندهای اجتماعی دارای چهار عنصر اصلی دلبستگی، تعهد، مشغولیت و اعتقاد است. ضعف هر یک از این چهار عنصر در فرد می‌تواند موجب بروز رفتارهای انحرافی او شود (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱: ۵۶). همچنین افرادی که روابط اجتماعی کمتری داشته باشند، منزوی‌ترند، صمیمیت کمتری با دیگران داشته باشند، نیز ممکن است تلاش کنند با فضاهای مجازی این کمبودها را جبران نمایند (ارجمند سیاهپوش و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۴). به عقیده‌ی هیرشی^۲ بین مدت زمانی که فرد با اینترنت دسترسی دارد و مداومت استفاده از آن در روابط خانوادگی اثرگذار است. (آزاد ارمکی و امامی، ۱۳۸۳: ۴۱). بنابر نظر هیرشی هر اندازه کاربر به اینترنت وابسته شود فرصت کمتری برای پرداخت به خانواده دارد و این ممکن است باعث کم‌اهمیت شدن خانواده نزد کاربر اینترنتی و در نتیجه کاهش روابط خانوادگی گردد.

آنتونی گیدنز^۳، در نظریه بازاندیشانه عصر نوین، معتقد است اکنون با تعمیم مدرنیته و تأثیر رسانه‌های گروهی و ارتباطات در سراسر جهان، تقریباً غیرممکن است تا سنت را به روش سنتی و مانند آن‌گونه که در گذشته دوام آورده است، تجربه کنیم (گیدنز، ۱۳۸۸، ۵۸ و ۷۷) سنت‌زدایی به معنای آزادی فرد و افزایش قدرت انتخاب اوست.

اگر با دید جهانی به قضیه نگرینسته شود می‌توان ادعا کرد، مسیر زندگی هر فرد با جهانی شدن تا حدودی تغییر کرده است که شاید مهم‌ترین آن، تغییر در شیوه و سبک زندگی باشد. در واقع جهانی شدن بر تغییرات فرهنگی جوامع مختلف اثرات چشم‌گیری داشته است و سبک‌های مختلف زندگی‌ای به‌ویژه برای مردم در کشورهای در حال توسعه به ارمغان آورده است. در واقع در عصر جهانی شدن فقط اطلاعات نیستند که سریع جابجا می‌شوند، بلکه سبک‌های زندگی خاصی نیز به‌عنوان سبک‌های زندگی برتر اشاعه می‌یابند، بطوری‌که نوع بومی و سنتی آن تغییر یافته و متحول می‌شود. در این راستا نقش رسانه‌ها بسیار مهم است.

از نظر گیدنز، جاکندگی روابط اجتماعی، مفهوم مهمی است که به‌عنوان منبع دیگری در پویایی مدرنیته در نظر گرفته می‌شود. او از جاکندگی را به معنای بیرون کشیدن روابط اجتماعی از بافت‌های محلی و جا انداختن مجدد آن در تکه‌های نامعینی از زمان - فضا می‌داند (ریتزر، ۱۳۹۴: ۷۶۷). این از جاکندگی خودش به فاصله‌گذاری زمانی و مکانی در عصر مدرن شتاب می‌دهد و کنش‌های متقابل را از ویژگی‌های محلی و موقعیتی جدا می‌کند (عنبری، ۱۳۹۰: ۲۲۹).

1- Travis Hirschi

2- Hirschi

3- Anthony Giddens

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

تحت تأثیر این گونه رسانه‌ها، در واقع همه جنبه‌های تجربه در یک جا جمع می‌شوند و شخص بصورت همزمان می‌تواند رویدادهای واقع در فاصله دور را احساس کند. مک لوهان^۱ از این پدیده به‌عنوان «درون‌پاشی»^۲ یاد می‌کند. به نظر او همه این تحولات و فن‌آوری‌ها نه تنها یک شبکه ارتباطی جهانی پدید می‌آورند، بلکه جهانی شدن فرهنگ را هم به‌واسطه‌ی گسترش دادن فرهنگ توده‌ای در جامعه جهانی ممکن می‌سازند (گل محمدی، ۱۳۸۹: ۴۴).

تاکنون نظریه‌های متعددی در زمینه تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر ابعاد و عناصر زندگی انسان‌ها علی‌الخصوص میزان تعاملات اجتماعی همسران مطرح شده است. به‌علت فراوانی و پراکندگی جنبه‌های مختلف در این حوزه، تنها پژوهش‌ها و نظریه‌هایی که مستقیماً فرضیات تحقیق را تبیین نموده، بیان شده است.

جدول شماره (۱): پستوانه‌ی نظری و تجربی

ردیف	فرضیه‌ها	پستوانه‌ی نظری و تجربی
فرضیه اول	بین میزان مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه وجود دارد.	ولمن، کاستلز، گیدنز، بنظریه گربنر، هیرشی
فرضیه دوم	بین میزان واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه وجود دارد.	گیدنز، نظریه گربنر
فرضیه سوم	بین تنوع انگیزه عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه وجود دارد.	نظریه کاستلز، گیدنز، نظریه گربنر

نمودار شماره (۱): مدل نظری تحقیق

- 1- McLuhan
- 2- Implusion

روش

این تحقیق به لحاظ هدف، از نوع کاربردی و به لحاظ شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نوع توصیفی و همبستگی می‌باشد. هدف آن شناخت و توصیف وضعیت موجود تعاملات اجتماعی همسران (متغیر وابسته) در جامعه آماری مورد مطالعه و تعیین رابطه آن با ویژگی‌های اجتماعی - فردی و مؤلفه‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی (متغیر مستقل) می‌باشد. بنابراین در گردآوری داده‌ها از روش میدانی و پیمایش استفاده شده است. با توجه به ماهیت موضوع مقاله و اهداف مورد نظر، جامعه آماری تحقیق حاضر شامل مجموعه متاهلین گروه سنی ۲۵-۴۰ سال می‌باشند که در شهر تهران بزرگ سکونت دارند، که بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ این افراد برابر با ۲,۶۸۸,۹۷۲ نفر می‌باشند و از این تعداد ۱,۳۷۶,۳۳۸ نفر زن و ۱,۳۱۲,۶۳۴ نفر مرد می‌باشند. شیوه‌ی نمونه‌گیری در این مطالعه برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای با نمونه‌گیری سهمیه‌ای و تصادفی ساده استفاده شده است. بر اساس اطلاعات به دست آمده جمعیت گروه سنی (۲۵-۴۰) سال شهر تهران برابر با ۲,۶۸۸,۹۷۲ نفر می‌باشد که بر طبق فرمول کوکران حجم نمونه ۳۸۴ نفر می‌باشد. لذا با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است؛ بدین صورت که ابتدا نقشه شهر تهران بر اساس مناطق ۲۲ گانه تهیه گردید. سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای و نسبت جمعیت مناطق به انتخاب نمونه مورد بررسی پرداخته شد. در این روش نمونه‌گیری ابتدا مناطق شهر تهران به صورت جداگانه انتخاب و در هر منطقه به صورت سهمیه‌ای تعدادی تعیین و در نهایت با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به انتخاب افراد متاهل دارای سن بین ۲۵ تا ۴۰ سال پرداخته شد؛ بدین صورت که محقق با کمک همکاران خود در مناطق مختلف شهر تهران؛ مراکز پرتجمع مانند مراکز خرید، پاساژها، رستوران‌ها و خیابان‌های شلوغ، مراکز بهداشتی و درمانی و سالن‌های ورزشی، آرایشگاه‌ها و پیرایشگاه‌ها و... را انتخاب نموده و به توزیع پرسشنامه پرداخته است.

از آنجایی که در مقاله حاضر جامعه آماری مشخص و محدود و مقیاس داده‌ها از نوع کیفی هستند و حجم جامعه مشخص است، از فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه استفاده گردیده است:

$$n = \frac{NZ_{\frac{\alpha}{2}}^2 pq}{(N-1)d^2 + Z^2 pq}$$

احتمال خطای نوع اول (α) برابر با ۰/۰۵ است که در نتیجه مقدار $Z_{\frac{\alpha}{2}}$ برابر با ۱/۹۶ می‌باشد. در رابطه‌ی فوق d یعنی دقت مطلوب برای تعمیم نتایج، عددی از پیش تعیین شده می‌باشد که با توجه به میزان دقت بیشتر برآورد خواهد شد. بدین ترتیب، d برابر با ۰/۰۵ محاسبه خواهد شد. بنابراین حجم نمونه تحقیق برابر است با:

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

پس از جایگزینی، اعداد در فرمول مربوطه، حجم نمونه به شرح زیر به دست آمد:

$$n = \frac{2688972 \times 1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{(2688971 \times 0.05^2) + 1.96^2 \times 0.5 \times 0.5} = 384$$

که در آن حد مطلوب اطمینان در این پژوهش ۰/۹۵ در نظر گرفته شده در نتیجه سطح احتمال مورد نظر (d) برابر با ۰/۰۵ و اندازه‌ی متغیر در توزیع طبیعی یا ضریب اطمینان (Z) برابر با ۱/۹۶ است. برای تعیین واریانس، می‌توان از پیش‌برآورد استفاده کرد. بزرگ‌ترین نمونه لازم برای پاسخ‌گویی به سؤالات یک تحقیق وقتی بدست می‌آید که احتمال دارا بودن صفت یا قرار گرفتن در نمونه (p) برابر ۰/۵ باشد. در این صورت، اشتباه استاندارد کم‌ترین مقدار را به خود می‌گیرد (سرابی، ۱۳۸۴: ۱۲۴). همچنین، بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ جامعه آماری (N) افراد ۲۵ تا ۴۰ سال ساکن در شهر تهران بزرگ برابر با ۲,۶۸۸,۹۷۲ نفر است. نهایتاً، با توجه به داده‌های بالا و فرمول کوکران حجم نمونه (n) برابر با ۳۸۴ نفر بوده است. که محقق این مقدار را برای کاهش خطای ناشی از نمونه‌گیری و احتمال ناقص بودن برخی از پرسشنامه‌ها، به ۴۰۰ نفر افزایش داده شده است. بدین ترتیب، حجم مورد نیاز برای پژوهش حاضر مشتمل بر ۳۸۴ نفر می‌باشد که پس از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه‌ها تعداد ۳۸۴ پرسشنامه کامل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها؛

مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی:

تعریف مفهومی: مشارکت و فعال بودن کاربران در شبکه‌های اجتماعی به میزان درگیری تعامل کاربران در شبکه‌های اجتماعی اطلاق می‌شود.

تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر از سؤالات محقق ساخته که بر اساس طیف لیکرت به صورت پنج‌گزینه‌ای طراحی شده است، استفاده شد: مشارکت دیدن پروفایل‌ها، عکس‌ها و آلبوم‌های شخصی دوستان، خواندن وال‌ها و موضوعات به بحث گذاشته شده، نوشتن بر روی وال‌ها و موضوعات به بحث گذاشته شده در شبکه‌های اجتماعی، شروع یک بحث تازه در بین گروه‌های عضو، دنبال کردن لینک اخبار و موضوعات سیاسی، دنبال کردن لینک اخبار و موضوعات اجتماعی و فرهنگی.

واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی؛

تعریف مفهومی: واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی، به میزان شناخت و اعتقاد کاربران نسبت به صحت محتوای مطالب مورد استفاده در شبکه‌های اجتماعی اطلاق می‌شود.

تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر از سؤالات محقق ساخته که بر اساس طیف لیکرت به صورت پنج‌گزینه‌ای طراحی شده است، استفاده شد: اعتقاد به صحت و درستی اخبار و اطلاعات شبکه های مجازی، خوش‌بینی نسبت به محتوای مطالب شبکه‌های مجازی در مقایسه با رسانه‌های داخلی اعتماد دارید و خوش بین، مقبولیت برای پیام‌رسانان شبکه‌های مجازی اعتبار.

چگونگی (تنوع) انگیزه عضویت در شبکه‌های اجتماعی؛

تعریف مفهومی: انگیزه عضویت کاربران در شبکه‌های اجتماعی به دلیل عضویت آن‌ها در این شبکه‌ها اطلاق می‌شود که هر فرد با توجه به علائق و سلائق خود و دیدگاه خود از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌نماید.

تعریف عملیاتی: برای سنجش این متغیر از سؤالات محقق ساخته که بر اساس طیف لیکرت به صورت پنج‌گزینه‌ای طراحی شده است، استفاده شد: انگیزه و تمایل به یافتن دوستان، انگیزه و تمایل به ارتباط با دوستان خود، انگیزه و تمایل به یافتن دوستان قدیمی خود، انگیزه جهت پیدا کردن شغل، پیگیری مباحث علمی از شبکه‌های اجتماعی، سرگرمی از شبکه‌های اجتماعی.

میزان تعاملات اجتماعی؛

تعریف مفهومی: به معنای ایجاد رابطه بین دو نفر یا بیشتر باشد، که منجر به واکنشی میان آن‌ها می‌شود و این نوع واکنش برای هر دو طرف شناخته شده است، بنابراین روابط بدون معنا در زمره این تعریف قرار نمی‌گیرد، تعامل اجتماعی می‌تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد، که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیت‌های متناسب و در نتیجه نقش‌پذیری مردم در فضا و عضویت آن‌ها در گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی است (دانشپور و چرخیان، ۱۳۸۶: ۲۲).

تعریف عملیاتی: میزان تعاملات اجتماعی همسران را می‌توان به معنای ایجاد رابطه بین دو نفر یا بیشتر باشد، که منجر به واکنشی میان آن‌ها می‌شود. لذا در سنجش آن هم به سنجش نگرش پاسخگویان در این زمینه پرداخته شده است. برای سنجش میزان تعاملات اجتماعی از ۹ مؤلفه (تعهد، رضایت‌مندی، اعتماد، انسجام، سازگاری، روابط دموکراتیک، بی‌تفاوتی، رابطه خشک و سخت‌گیر و مدارای اجتماعی) استفاده شده است و سؤالات هر مؤلفه بر اساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت اندازه‌گیری شده است.

در این پژوهش به جهت برآورد اعتبار سؤالات پرسشنامه، از اعتبار محتوایی استفاده شده است. اعتبار محتوایی به معنی شناسایی اعتبار شاخص‌ها یا معرف‌های پژوهش از طریق مراجعه به داوران می‌باشد. بدین ترتیب، در پژوهش حاضر پژوهش‌گران از طریق بررسی ادبیات موضوع و نظر خبرگان این حوزه به این نتیجه رسیده‌اند که شاخص گنجانده شده در سؤالات پرسشنامه معرف حوزه معنایی مفاهیم مورد مطالعه هستند. هم‌چنین، برای حصول اطمینان از پایایی ابزار سنجش، پرسشنامه مورد پیش‌آزمون قرار

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

گرفت؛ به این صورت که تعداد ۴۰ نفر از پاسخگویان پرسشنامه تنظیم شده را تکمیل نمودند. پس از تکمیل، پرسشنامه‌های مذکور کدگذاری و در نرم‌افزار SPSS وارد شدند و پایایی آن‌ها به وسیله آلفای کرونباخ ارزیابی گردید. بر این اساس نتایج به دست آمده در کلیه موارد بیش از ۷۰ درصد (۰/۷) بود که نشان‌دهنده پایایی و قابلیت اعتماد پرسشنامه می‌باشد (جدول ۲). داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نیز در دو سطح توصیفی و استنباطی مورد پردازش قرار گرفت. همچنین، برای تحلیل داده‌ها از رگرسیون چندمتغیره استفاده شد.

جدول شماره (۲): ضریب آلفای کرونباخ مقیاس‌های تحقیق

ضریب آلفای کرونباخ		متغیرهای پنهان	
مقیاس	خرده مقیاس	خرده مقیاس	مقیاس
۰/۷۷	۰/۷۹	مشارکت و فeadل بودن	شبکه‌های اجتماعی مجازی
	۰/۸۳	واقعی تلقی کردن محتوا	
۰/۸۶	۰/۷۸	(تنوع) انگیزه عضویت	تعاملات اجتماعی همسران
	۰/۸۴	تعهد همسران	
	۰/۸۶	رضایتمندی همسران	
	۰/۸۸	اعتماد بین همسران	
	۰/۷۵	انسجام بین همسران	
	۰/۸۷	سازگاری همسران	
	۰/۷۱	روابط دموکراتیک همسران	
۰/۷۹	بی تفاوتی در بین همسران	مدارای اجتماعی بین همسران	
۰/۷۳	رابطه خشک و سخت‌گیر		
۰/۷۰	مدارای اجتماعی بین همسران		

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی؛ در این بخش شناختی از وضعیت و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی از قبیل (جنسیت، تحصیلات، وضعیت فعالیت، منطقه محل سکونت) حاصل شد. در خصوص جنسیت پاسخ‌دهندگان، ۵۱/۳ درصد از پاسخگویان مرد و ۴۸/۷ درصد آن‌ها زن بوده‌اند. در خصوص تحصیلات بیش‌ترین تعداد پاسخ‌گویان معادل ۴۴/۱ درصد دارای مدرک کارشناسی بوده که نمای توزیع است و کمترین با درصد فراوانی (۰/۵ درصد) دارای تحصیلات حوزوی هستند. در مورد وضع فعالیت پاسخگویان، نتایج بیانگر آن است که ۲۶/۱ درصد از افراد مورد بررسی در بخش‌های دولتی یا خصوصی بوده‌اند. (که از این ۲۶/۱ درصد ۷/۹ درصد در بخش دولتی و ۱۸/۲ درصد نیز در بخش خصوصی فعالیت داشته‌اند. ۷۳/۹ درصد از افراد در مشاغل غیردولتی فعالیت داشته‌اند. که از این ۷۳/۹ درصد، ۳۱ درصد خود را در حال تحصیل (دانش‌آموز یا دانشجو) معرفی کرده‌اند. ۴۲/۹ درصد نیز در سایر موارد جای گرفته‌اند (خانه‌دار، سرباز و بیکار و غیره).

تغییرات اجتماعی - فرهنگی، سال هجدهم، شماره شصت و نهم، تابستان ۱۴۰۰

منطقه محل سکونت پاسخگویان بدین شرح است: در حدود ۱۵/۴ درصد از پاسخگویان در مناطق بالایی (۱ تا ۳)، ۶۴/۱ درصد در مناطق میانی (۴ تا ۱۶)، و ۲۰/۵ درصد در مناطق پایینی (۱۷ به بالا) سکونت داشته‌اند.

جدول شماره (۳): آماره‌های توصیفی میزان تعاملات اجتماعی

شرح	میانگین	کم	متوسط	زیاد
تعهد	۴/۰۱	۳۷/۳	۴۶/۹	۱۵/۸
رضایتمندی	۳/۷۹	۱۰/۷	۵۸/۷	۳۰/۶
اعتماد	۳/۷۲	۲۸/۷	۴۹/۴	۲۱/۹
انسجام	۳/۱۲	۴۹/۳	۴۵/۲	۵/۵
سازگاری	۳/۰۸	۳۰/۶	۳۹/۷	۲۹/۷
روابط دموکراتیک	۳/۱۸	۱۳/۷	۴۳/۲	۴۳/۱
بی تفاوتی	۲/۷۳	۲۳/۲	۵۰/۷	۲۶/۱
روابط سخت‌گیر	۳/۹۸	۴۱/۴	۳۹/۵	۳۹/۱
مدارای اجتماعی	۳/۸۸	۱۸/۹	۴۴/۴	۳۶/۷
میزان تعاملات اجتماعی همسران	۳/۴۵	۲۶/۷	۴۰/۹	۳۲/۴

یافته‌ها نشان می‌دهد بیش‌ترین میزان مربوط به تعهد (۴/۰۱) و کمترین میزان به بی تفاوتی (۲/۷۳) تعلق دارد.

جدول شماره (۴): آماره‌های توصیفی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی

شرح	میانگین	کم	متوسط	زیاد
مشارکت و فعا دل بودن	۳/۴۳	۲۴/۵	۴۸/۲	۲۷/۳
واقعی تلقی کردن محتوا	۳/۳۴	۲۹/۱	۴۲/۷	۳۰/۲
(تنوع) انگیزه عضویت	۳/۳۸	۲۶/۸	۴۵/۵	۲۸/۷

یافته‌ها نشان می‌دهد بیش‌ترین میزان مربوط به مشارکت و فعا دل بودن (۳/۴۳) و کمترین میزان به واقعی تلقی کردن محتوا (۳/۳۴) تعلق دارد. یافته‌های استنباطی؛ منطبق تفسیر آزمون کولموگروف اسمیرنف این است که اگر سطح معنی‌داری آزمون بیشتر از ۰/۰۵ باشد می‌توان نتیجه گرفت توزیع داده‌های مربوط به متغیرها نرمال است. همان‌طور که در جدول ۵ گزارش شده است، سطح معنی‌داری همه متغیرها بزرگتر از ۰/۰۵ است، پس می‌توان گفت که توزیع داده‌های مربوط به متغیرها نرمال است، از این‌رو به‌منظور بررسی فرضیات تحقیق از آزمون‌های پارامتریک استفاده شده است.

جدول شماره (۵): بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق به کمک آزمون کولموگروف اسمیرنف

متغیر	Z	سطح معنی‌داری
استفاده از شبکه‌های اجتماعی	۰/۹۰۸	۰/۰۵۹
میزان تعاملات اجتماعی	۰/۹۶۴	۰/۶۲۴

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

برای بررسی این رابطه پس از در نظر گرفتن ملاحظات لازم از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن به قرار زیر است:

جدول شماره (۶): آزمون همبستگی پیرسون

رد یا تأیید	سطح معنی‌داری	ضریب	نوع آزمون	فرضیه
تأیید	۰/۰۰۱	-۰/۶۲۱	پیرسون	استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی
تأیید	۰/۰۰۴	-۰/۲۹۹	پیرسون	رابطه بین تنوع انگیزه در شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی
تأیید	۰/۰۰۱	-۰/۳۱۹	پیرسون	رابطه بین واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی

فرضیه اول: بین مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات

اجتماعی همسران رابطه وجود دارد؛ نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد، بین مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به مقدار ضریب همبستگی ($r = -۰/۲۳۹$) می‌توان گفت بین مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معکوس و معنی‌دار با شدتی قوی وجود دارد. به عبارت دیگر با افزایش مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی، مطلوبیت میزان تعاملات اجتماعی همسران کاهش می‌یابد (هم تغییری این دو متغیر خلاف جهت هم است). در کل با توجه به یافته‌های آزمون همبستگی که در جدول ۶ ارائه شده است، می‌توان فرضیه اول این تحقیق که بر وجود رابطه بین مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران دلالت دارد، را تأیید نمود.

فرضیه دوم: بین تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات

اجتماعی همسران رابطه وجود دارد؛ نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد، بین تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به مقدار ضریب همبستگی ($r = -۰/۲۹۹$) می‌توان گفت بین تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معکوس و معنی‌دار با شدتی ضعیف وجود دارد. به عبارت دیگر با افزایش تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، مطلوبیت میزان تعاملات اجتماعی همسران کاهش می‌یابد (هم تغییری این دو متغیر خلاف جهت هم است). در کل با توجه به یافته‌های آزمون همبستگی که در جدول ۷ ارائه شده است، می‌توان فرضیه دوم این تحقیق که بر وجود رابطه بین تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران دلالت دارد، را تأیید نمود.

فرضیه سوم: بین واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه وجود دارد؛ نتایج حاصل از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد، بین واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به مقدار ضریب همبستگی ($r = 0.319$) می‌توان گفت بین واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معکوس و معنی‌دار با شدتی متوسط وجود دارد. به عبارت دیگر با افزایش واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی، مطلوبیت میزان تعاملات اجتماعی همسران کاهش می‌یابد (هم تغییری این دو متغیر خلاف جهت هم است). در کل با توجه به یافته‌های آزمون همبستگی که در جدول ۸ ارائه شده است، می‌توان فرضیه سوم این تحقیق که بر وجود رابطه بین واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران دلالت دارد، را تأیید نمود.

ضرایب رگرسیونی مؤلفه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران؛ رگرسیون چندمتغیره برای بررسی تأثیر مؤلفه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران؛ به منظور بررسی تأثیر مؤلفه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران از رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است که نتایج آن به قرار جدول ۹ است؛

جدول شماره (۷): آماره‌های رگرسیونی تأثیر مؤلفه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران

شاخص	ضریب همبستگی (R)	R^2	R^2 تعدیل شده	F	سطح معناداری
مقدار	۰/۶۱۳	۰/۳۷۵	۰/۳۷۰	۲۹/۰۵۷	۰/۰۰۱

جدول شماره (۸): بررسی میزان و جهت تأثیر مؤلفه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران

متغیر	ضرایب رگرسیون استاندارد نشده	خطای استاندارد	ضریب رگرسیونی استاندارد شده	t	سطح معنی‌داری
عدد ثابت	۴۱/۸۵۰	۵/۸۲۳	-	۷/۱۸۸	۰/۰۰۱
مشارکت و فعال بودن	-/۴۴۸	۰/۰۸۱	-/۵۶۲	-/۵۳۲	۰/۰۰۱
تنوع استفاده	-/۲۳۴	۰/۰۶۹	-/۲۸۱	-/۳۹۱	۰/۰۰۹
واقعی تلقی کردن محتوا	-/۲۰۱	۰/۰۵۶	-/۳۰۱	-/۵۸۹	۰/۰۴۱

بر مبنای اطلاعات جدول فوق مشخص شد که ۳۷ درصد از واریانس (تغییرات) میزان تعاملات اجتماعی همسران توسط مجموع متغیرهای مستقل تبیین می‌گردد و با توجه به مقدار $F = 29.057$ و سطح معناداری به دست آمده که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ معنادار می‌باشد، می‌توان گفت که مجموع متغیرهای مذکور قادرند تغییرات میزان تعاملات اجتماعی همسران را تبیین کنند. بر اساس جدول فوق می‌توان گفت همه مؤلفه‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی از عوامل مؤثر بر میزان تعاملات

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

اجتماعی همسران می‌باشند. لازم به ذکر است تأثیر هر سه متغیر بر میزان تعاملات اجتماعی همسران معکوس می‌باشد. از بین متغیرهای مستقل تأثیرگذار متغیر «مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی» بیشترین تأثیر را بر میزان تعاملات اجتماعی همسران دارد. ضریب بتای $0/562$ - مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی بدان معناست که به ازای هر واحد افزایش در انحراف استاندارد مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی، $0/562$ واحد کاهش در میزان تعاملات اجتماعی همسران بوجود می‌آید و از آنجا که جهت این رابطه منفی است، تغییر به صورت معکوس و از نوع کاهنده می‌باشد. تفسیر سایر عوامل نیز بدین صورت می‌باشد و صرفاً شدت اثر تغییر می‌کند.

که در نهایت معادله خط رگرسیونی تحقیق به صورت ذیل می‌باشد:

(واقعی تلقی کردن) $0/201$ - (تنوع استفاده) $0/224$ - (مشارکت و فعال بودن) $0/448$ - $41/150$ = میزان تعاملات اجتماعی همسران

معادلات ساختاری؛ مدل مفهومی پژوهش، مدلی است که واقعیت تحلیل مدل مفهومی بر اساس تأثیر مشارکت و فاعل بودن، واقعی تلقی کردن محتوا، (تنوع) انگیزه عضویت را نشان داده و به تصویر می‌کشد و روابط مهم و بااهمیت بین جنبه‌های مختلف شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران را آشکار و روشن می‌سازد. در مدل پژوهش، مقدار کای دو به درجه آزادی $2/83$ و کوچکتر از 3 است. همچنین مقدار جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) است. برابر $0/045$ و کوچکتر از $0/08$ است. همچنین شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، شاخص برازندگی افزایشی (IFI)، شاخص برازندگی هنجاریافته (NFI)، شاخص برازندگی هنجاریافته (NNFI) همگی از $0/09$ بیشتر هستند. پس مدل برازش عالی را نشان داده و مورد تأیید است

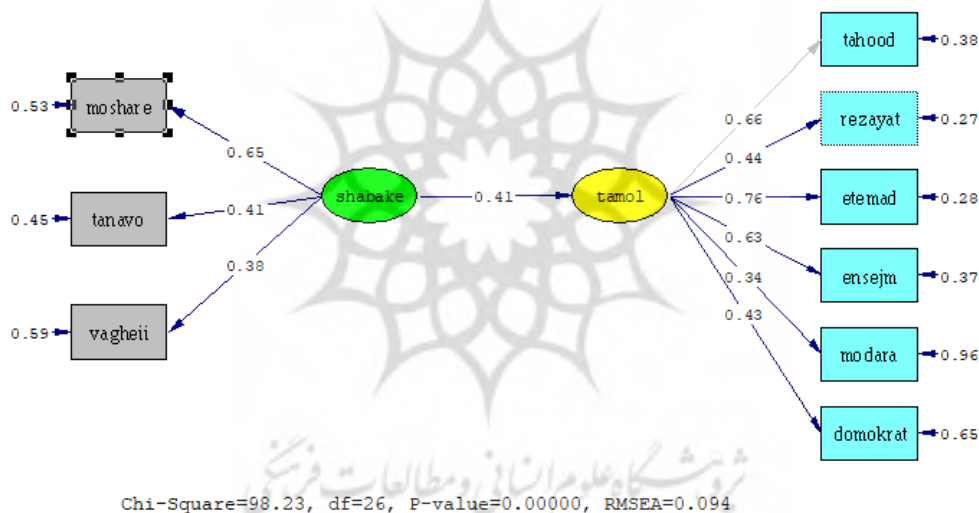
جدول شماره (۹): بررسی شاخص‌های برازش تحلیل مدل ساختاری پژوهش

شاخص یا شاخص	مقدار شاخص	مقدار توصیه شده	برازش
RMSEA	$0/070$	$\leq 0/08$	عالی
نسبت کای اسکور به درجه آزادی (X2/df)	$2/83$	≤ 3	عالی
شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)	$0/95$	$\geq 0/9$	عالی
شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFI)	$0/88$	$\geq 0/9$	مطلوب
شاخص برازندگی افزایشی (IFI)	$0/99$	$\geq 0/9$	عالی
شاخص برازندگی هنجاریافته (NFI)	$0/95$	$\geq 0/9$	عالی
شاخص برازندگی هنجاریافته (NNFI)	$0/98$	$\geq 0/9$	عالی

در مدل اعداد معناداری تحلیل مسیر شکل (۲)، با توجه به اینکه میزان عدد به دست آمده برای شبکه‌های اجتماعی به عنوان متغیرهای مستقل و تعاملات اجتماعی همسران به عنوان متغیر وابسته، بزرگ از $1/96$ است، می‌توان نتیجه گرفت که این رابطه‌ها در سطح اطمینان $0/95$ معنادار هستند و به

عبارتی متغیرهای مذکور بر میزان تعاملات اجتماعی همسران، اثرگذار می‌باشند. از سوی دیگر با توجه به اینکه مقدار عدد معناداری محاسبه شده برای رابطه بین متغیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران ۱۰/۲۸، است که نشان‌دهنده تأثیر مستقیم و مثبت است؛ لذا فرضیه اصلی این پژوهش، مبنی بر تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران تأیید می‌گردد.

شکل (۱) الگوی ارتباط متغیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران را در حالت استاندارد نشان می‌دهد. در حالت برآورد استاندارد، امکان مقایسه بین متغیرهای مشاهده شده تبیین‌کننده متغیرهای پنهان وجود دارد. در مدل تخمین استاندارد تحلیل مسیر، میزان ضرایب مسیر بین سنجه‌ها تعیین می‌شود. این به معنای میزان تغییر متغیر وابسته به ازای یک واحد تغییر متغیر مستقل است. همچنین میزان تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران به ترتیب عبارت‌اند از: مشارکت و فعال بودن (۰/۶۶)، تنوع استفاده (۰/۴۱) و واقعی تلقی کردن محتوا (۰/۳۸).

شکل شماره (۲): تحلیل مسیر شاخص‌های شبکه‌های اجتماعی بر تعاملات اجتماعی زوجین در حالت تخمین استاندارد

از آنجا که «شاخص برازش نیکویی» این مدل برابر با ۰/۹۵ می‌باشد می‌توان بیان کرد که این مدل برازش قابل قبولی با واقعیت دارد. میزان ضریب بدست آمده بیانگر اثر مستقیم شاخص‌های شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات اجتماعی همسران می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که ذکر شد یکی از عوامل مرتبط با تعامل بین همسران، استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشد. شبکه‌های اجتماعی مجازی، نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که با عمر

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

کم خود، به‌خوبی توانسته‌اند جایگاه خود را در زندگی مردم باز کنند. با ورود تکنولوژی و وسایل ارتباط جمعی در خانواده‌ها، ارزش‌های اجتماعی خانواده‌ها تحت تأثیر قرار گرفته و موجب شده تا تغییراتی در رفتار و گفتار زوجین به وجود بیاید؛ به‌گونه‌ای که به‌رغم نزدیکی فیزیکی و در زیر یک سقف بودن در داخل خانواده، گاه فاصله عاطفی و معنوی زیادی را از یکدیگر تجربه می‌کنند و افراد خانواده کمترین مراودات و گفتگوهای همدلانه را با هم دارند که این امر به طلاق عاطفی نیز تعبیر شده است. با توجه به اهمیت و ضرورت بررسی نقش شبکه‌های مجازی در تعاملات بین همسران، در پژوهش حاضر به تحلیل و بررسی ارتباط بین ابعاد شبکه‌های اجتماعی مجازی و ابعاد مختلف تعامل اجتماعی در بین همسران در شهر تهران به‌عنوان متغیر وابسته پرداخته شد.

نتایج حاکی از آن است که در سطح ۹۵ درصد رابطه بین مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران وجود دارد و ضریب همبستگی آن برابر با $0/621$ - می‌باشد. می‌توان گفت بین مشارکت و فعال بودن در شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معکوس و معنی‌دار با شدتی قوی وجود دارد. همانگونه که «ولمن»، «کاستلز»، «گیدنز» و «هیرشی» هم تأکید کمی کنند بدین صورت که هرچه افراد در شبکه‌های اجتماعی حضوری فعال و مشارکت بیشتری داشته باشند مجبور به صرف زمان بیشتر و همچنین موجب عدم تعاملات دوسویه با اعضای خانواده خود شوند که این مهم خود دلیلی برای کاهش تعاملات اعضای خانواده است و به نوعی دغدغه فکری چنین افرادی پیگیری مستمر شبکه‌های مجازی خواهد بود و دیگر مجال برای تعاملات خانوادگی باقی نمی‌ماند. نتایج حاصله با نتایج تحقیقات یاراحمدی و همکاران (۱۳۹۸)، بهرامی (۱۳۹۸)، ولی‌زاده و اسکندری (۱۳۹۷)، آهنگران و آهنگران (۱۳۹۷)، حیات و همکارانش (۲۰۱۷)، آن و همکاران (۲۰۱۷)، ریانه فاروگیا (۲۰۱۳)، همسو و همراستا می‌باشد و نتایج یکدیگر را تأیید می‌نمایند.

در سطح ۹۵ درصد رابطه بین تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران وجود دارد و ضریب همبستگی آن برابر با $0/299$ - می‌باشد. می‌توان گفت بین تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معکوس و معنی‌دار با شدتی ضعیف وجود دارد؛ که این موضوع نشان از افسردگی نسبی کاربران شبکه‌های مجازی دارد و نشان می‌دهد که افراد با سلائق مختلف هرچه تنوع انگیزه در استفاده از شبکه‌های اجتماعی بالاتر رود بالطبع سطوح میزان تعاملات اجتماعی‌شان نیز به‌شدت کاهش می‌یابد. نتایج حاصله با نتایج تحقیقات بهرامی (۱۳۹۸)، پاک خصال و همکاران (۱۳۹۸)، ولی‌زاده و اسکندری (۱۳۹۷)، آهنگران و آهنگران (۱۳۹۷)، حیات و همکارانش (۲۰۱۷)، آن و همکاران (۲۰۱۷) و بالو (۲۰۱۱) همسو و همراستا می‌باشد و نتایج یکدیگر را تأیید می‌نمایند.

در سطح ۹۵ درصد رابطه بین واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران وجود دارد و ضریب همبستگی آن برابر با ۰/۳۱۹- می‌باشد. می‌توان گفت بین واقعی تلقی کردن محتوای شبکه‌های اجتماعی و میزان تعاملات اجتماعی همسران رابطه معکوس و معنی‌دار با شدتی متوسط وجود دارد؛ بدین صورت که هرچه محتوای شبکه‌های مجازی بیشتر واقعی به نظر برسد افراد بیشتر درگیر آن خواهند شد و زمان بیشتری را صرف نموده و دنبال‌کننده محتوای آن خواهند بود. لذا هرچه واقعی‌تر تلقی شوند میزان تعاملات اجتماعی همسران بیشتر کاهش خواهد یافت. تأیید این فرضیه مطابق با دیدگاه‌های گیدنز و گربرنر است. نتایج حاصله با نتایج تحقیقات یاراحمدی و همکاران (۱۳۹۸)، بهرامی (۱۳۹۸)، پاک خصال و همکاران (۱۳۹۸)، موسوی و الستی (۱۳۹۵)، مهدی‌زاده و اتابک (۱۳۹۵)، حیات و همکارانش (۲۰۱۷)، آن و همکاران (۲۰۱۷)، ریانه فاروگیا (۲۰۱۳) همسو و همراستا می‌باشد و نتایج یکدیگر را تأیید می‌نمایند. در این راستا پیشنهادهای کاربردی ارائه می‌شود:

- تلاش شود تا در تعاملات فرهنگی درون خانواده از دانش فرهنگی و مطالعه بیشتر استفاده شود.
- از فعالیت در شبکه‌های اجتماعی کاسته شود و به فعالیت‌های خانوادگی و روابط بین زوجین توجه ویژه‌ای گردد.

- گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی مورد استفاده دسته‌بندی شده و شبکه‌ها و گروه‌های نامربوط حذف گردد.

- گروه‌ها و شبکه‌ها کنترل گردیده و شبکه‌هایی که بنیان خانواده را متزلزل می‌کند حذف گردد.
- می‌بایست هدف و انگیزه استفاده از هر شبکه اجتماعی مشخص گردد و تنها سرک کشی به شبکه‌های اجتماعی جهت گذراندن اوقات نباشد.

- ساعت‌های استفاده از شبکه‌های اجتماعی محدود و هدف استفاده هر یک از شبکه‌ها در زمان خاصی مشخص و اختصاص زمان به آن کاهش یابد.

- تلاش شود تا اعضاء خانواده با دوره‌های آموزشی و مشاوره‌های روانشناسی قوانین بیان (ابراز) رفتارهای غیرکلامی یکدیگر را بشناسند.

- شبکه و یا گروهی که نیاز خاصی را برآورده می‌سازد مشخص شده و در مورد محتوای آن در میان زوجین بحث و تعامل صورت گیرد.

- می‌بایست صحت و سقم اطلاعات بدست آمده از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد و قبل از بررسی نشر و توزیع نگردد.

- اجرا و برنامه‌ریزی در زمینه تقویت کارکردهای خانواده از طریق شبکه‌های مجازی و اجتماعی صورت پذیرد و اطلاعات درج شده در شبکه‌های اجتماعی مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

- توسعه زیر ساخت‌های نرم مانند آموزش، فرهنگ و امنیت در خانواده‌ها از طریق سرای محلات و فرهنگ‌سراها جهت افزایش و ارتقای سطح فرهنگ عامه و همچنین تولید محتوای فرهنگی در این حوزه می‌تواند در کاهش این آسیب‌های خانوادگی موثر واقع شود.
- استفاده از گروه‌ها و شبکه‌هایی که هدفمند به دنبال ارزشی خاص می‌باشند مد نظر قرار گیرد.

منابع

- احمدزاده کرمانی، روح‌الله. (۱۳۹۰). بازانديشی در فرهنگ و رسانه، تهران: نشر چاپار.
- ارجمند سیاهپوش، اسحق؛ ادیبی سده، مهدی و زالی کاهکش، مریم. (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان گرایش به اینترنت در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان شوش دانیال، فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، سال دوم، شماره چهارم، زمستان ۹۰، صص ۶۲ - ۳۵.
- اسلامی، مروارید. (۱۳۹۱). بررسی شبکه‌های اجتماعی و تأثیرات آن‌ها بر ابعاد مختلف زندگی. نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید. تهران: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- امیدوار، احمد و صارمی، علی اکبر. (۱۳۸۱). اعتیاد به اینترنت: توصیف، سبب‌شناسی، پیشگیری، درمان و مقیاس‌های سنجش اختلال اعتیاد به اینترنت. مرکز مشاوره و خدمات روانشناختی پردیس، مشهد: انتشارات تمرین.
- آزاد ارمکی، تقی و یحیی امامی. (۱۳۸۳). تکوین حوزه عمومی و گفت و گوی عقلانی، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۱.
- بستان، حسین و همکاران. (۱۳۸۹). اسلام و جامعه‌شناسی خانواده. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بهرامی، ویدا. (۱۳۹۸). پیش‌بینی میزان روابط فرازناسویی، رضایت زناشویی و سلامت روان زوجین بر اساس وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی، سومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی، تهران، دبیرخانه دائمی کنفرانس.
https://www.civilica.com/Paper-HPCONF03-HPCONF03_223.html
- پاک خصال، اعظم؛ سیف‌اللهی، سیف‌الله و میرزایی، خلیل. (۱۳۹۸). مطالعه کیفی روابط همسران و پیامدهای منفی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در شهر تهران، مجله پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، سال هفتم شماره ۱ (پیاپی ۱۲، بهار و تابستان ۱۳۹۸)، صص ۴۲-۶۶.

- چیت‌ساز، علی و سالک ساناز. (۱۳۹۵). بررسی جامعه‌شناختی اثرات شبکه‌های مجازی جدید بر زندگی فردی و اجتماعی (مطالعه موردی: شهروندان شهرضا)، مجله مهندسی فرهنگی، سال دهم، شماره ۸۶، صص ۱۰۵-۱۲۶.
- دانش‌پور، سیدعبداله‌ادی و چرخ‌چیان، مریم. (۱۳۸۶). فضاهاى عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی، باغ نظر، اطلاعات شماره: بهار و تابستان ۱۳۸۶، دوره ۴، شماره ۷، از صفحه ۱۹ تا صفحه ۲۸.
- ذکائی، محمد سعید؛ تاج مزینانی، علی اکبر و کریمی، ادیبه. (۱۳۹۳). کارکردهای پیامک در زندگی جوانان، مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، ۵، ۱۴.
- ریتزر، جورج. (۱۳۹۴). نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر. ترجمه‌ی محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- سورین، ورنر و تانکارد، جیمز. (۱۳۸۶). نظریه‌های ارتباطات، ترجمه‌ی علیرضا دهقان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- شکریگی، عالیبه. (۱۳۹۱). رسانه، زنان و مناسبات خانواده. نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره ۳، صص ۲۵-۴۳.
- عباسی قادی، مجتبی و مرتضی خلیلی کاشانی. (۱۳۹۰). تأثیر اینترنت بر هویت ملی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- عنبری، موسی. (۱۳۹۰). جامعه‌شناسی توسعه، از اقتصاد تا فرهنگ، تهران: انتشارات سمت.
- کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۵). عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ: قدرت هویت، ترجمه: احد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران: نشر طرح نو.
- گل محمدی، احمد. (۱۳۸۹). جهانی شدن و بحران هویت، فصلنامه مطالعات ملی، سال ۳ شماره ۱۰.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۸). تجدد و تشخیص، در جامعه جدید، ترجمه‌ی ناصر موفقیان، چاپ ششم، تهران نشر نی.
- محسنی، منوچهر؛ دوران، بهزاد و سهرابی، محمد‌هادی. (۱۳۸۵). بررسی اثرات استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی کاربران اینترنت (در میان کاربران کافی نت‌های تهران). فصلنامه جامعه‌شناسی ایران، سال هفتم، شماره ۴.
- مسعودی اصل، شبنم و راد، فیروز. (۱۳۹۵). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با ناسازگاری زناشویی در شهر تبریز، مطالعات جامعه‌شناسی، سال هشتم، شماره سی و یکم، تابستان ۱۳۹۵، صص ۴۷-۶۸.

بررسی جامعه‌شناختی تغییرات روابط زوجین بر اساس تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان تعاملات . . .

- مهربابی‌زاده هنرمند، مهناز. (۱۳۸۹). اثر بخشی افزایش مهارت‌های زندگی در افزایش سازگاری زناشویی زنان متأهل ۲۰-۴۰ سال، مجله مطالعات آموزش و یادگیری. دوره دوم. شماره اول. بهار و تابستان.

- ولی‌زاده، حدیث و اسکندری، فائزه. (۱۳۹۷). شبکه‌های از استفاده اساس میزان رضایت زناشویی و کیفیت زندگی بر بینی‌پیش در میان دانشجویان متأهل دانشگاه آزاد کرمانشاه مجازی اجتماعی، اولین کنفرانس فرصت‌ها و تهدیدهای فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، کرمانشاه، پژوهشکده تعلیم و تربیت، https://www.civilica.com/Paper-CYSM01-CYSM01_047.html

- یاراحمدی، سعید؛ فاطمه زارعی و فاطمه جعفری. (۱۳۹۸). پیامدهای حضور در شبکه‌های اجتماعی آنلاین بر زندگی زوجین مطالعه کیفی، آموزش بهداشت و ارتقای سلامت ایران (پیاپی ۲۵)، بهار ۱۳۹۸ شماره ۱، تهران، دانشگاه تربیت مدرس - انجمن انفورماتیک پزشکی دانشگاه.

https://www.civilica.com/Paper-NCMIMED02-NCMIMED02_059.html

- Castells, M. (2011). *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture*. Newyourk: willey _Blackwell.

- Eckert, R. M. (2013). *Intimacy libido depressive symptom and marital satisfaction in postpartum couples*. Doctoral Nursing practice Dissertation, Drexel University.

- Hayat, T., (Zack), Lesser. O., Tal Samuel-A. (2017). Gendered discourse patterns on online social networks: a social network analysis perspective, *Computers in Human Behavior* (2017). doi: 10.1016/j.chb.2017.08.041.

- Iryana, S. (2014). "Family and Marital Satisfaction and the Use of Social Network Technologies". *Journal of Contemporary Family Therapy*, 28(4), 497-504.

- Rianne C. Farrugia. (2013). "Facebook and Relationships: A Study of How Social Media Use is Affecting Long-Term Relationships". *Rochester Institute of Technology*, 4-9.

- Sinha, S. P. and Mackerjee. N. (1999). "Marital adjustment and space orientation". *Journal of Social Psychology*, 130: 633-639.

- Wellman, B.; and Haase, J. Witte; and K. Hampton. (2001). "Does the Internet Increase, Decrease or Supplement Social Capital?" *Social Networks, Participation and Community Commitment*, *American Behavioral Scientist*, 45(3).